

Sygn. akt: III AUa 2583/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 7 października 2014 r.

Sąd Apelacyjny w Łodzi, III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący: SSA Mirosław Godlewski

Sędziowie: SSA Maria Padarewska - Hajn

SSA Beata Michalska (spr.)

Protokolant: st. sekr. sądowy Joanna Sztuka

po rozpoznaniu w dniu 25 września 2014 r. w Łodzi

sprawy **A. K.**

przeciwko **Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w O.**

zwrot nienależnie pobranych świadczeń,

na skutek apelacji A. K.

od wyroku Sądu Okręgowego w Kaliszu

z dnia 13 listopada 2013 r., sygn. akt: V U 611/13,

uchyla zaskarżony wyrok oraz poprzedzającą go decyzję organu rentowego i sprawę przekazuje do rozpoznania Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w O..

Sygn. akt III AUa 2583/13

UZASADNIENIE

Decyzją z 7 listopada 2012 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w O. zmniejszył A. K. wysokość pobieranej renty, zawierając w jej treści informację o decyzji dyrektora oddziału z 26 października 2012 r. ustalającej raty potrąceń z tytułu nienależnie pobranych świadczeń w wysokości: dwie raty po 651,05 zł. i trzecia rata – odsetki bez wskazania ich kwoty.

W dniu 5 kwietnia 2013r. A. K. wniósł odwołanie „w związku z potrąceniami z tytułu odsetek w wysokości 758,21 zł.” Odwołujący nie zgadza się z ustaloną kwotą odsetek. W jego ocenie naliczone odsetki przekroczyły wartość spornej kwoty z tytułu nienależnie pobranego świadczenia, czyli sumy 736,80 zł.

W odpowiedzi na odwołanie organ rentowy wniósł o jego odrzucenie, jako wniesionego po terminie. Wywodził nadto, że odsetki zostały naliczone prawidłowo za okres po dniu wydania decyzji o zwrocie nienależnie pobranych świadczeń do daty spłaty ostatniego potrącenia.

Sąd Okręgowy w Kaliszu wyrokiem z 13 listopada 2013 r., w sprawie VU 611/13, oddalił odwołanie.

Zaskarżony wyrok Sądu pierwszej instancji zapadł w następującym stanie faktycznym:

A. K. pobierał rentę z tytułu niezdolności do pracy związanej z wypadkiem przy pracy, a od 14 maja 2009 r. nabył dodatkowo uprawnienia emerytalne i tym samym prawo do pobierania świadczenia zbiegowego. W okresie od października 2010 r. do 20 kwietnia 2011 r. pracował w Zespole Szkół (...) na podstawie umowy zlecenia osiągając przychód, co skutkowało wydaniem przez ZUS w dniu 1 kwietnia 2011 r. decyzji o zwrocie nienależnie pobranych świadczeń. Pierwsza decyzja w sprawie potrąceń wydana została 1 kwietnia 2011 r. za okres od 1 listopada 2010 r. do 31 grudnia 2010 r. i nie była zaskarżona. Kwota 1.429,30 zł. została potrącona w miesiącach: czerwiec, lipiec i sierpień 2011 r.

Następna decyzja z 22 czerwca 2011 r. określała kwotę główną należności za okres od 1 stycznia 2011 r. do 31 maja 2011 r. na 3.639,70 zł. oraz odsetki liczone na dzień wydania tej decyzji w wysokości 119,34 zł. Od tej decyzji A. K. wniósł odwołanie, domagając się uwzględnienia faktu, że umowę zlecenia realizował tylko do 20 kwietnia 2011r. Wyrokiem z 23 września 2011 r. Sąd Okręgowy w Kaliszu rozpoznając odwołanie od decyzji ZUS z 22 czerwca 2011 r., ustalił, że nie jest on zobowiązany do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń za maj 2011 r. Uwzględniając apelację organu rentowego, Sąd Apelacyjny w Łodzi wyrokiem z 12 czerwca 2012 r. zmienił wyrok Sądu Okręgowego w Kaliszu i oddalił odwołanie A. K.. Wartość przedmiotu zaskarżenia organ rentowy określił na 736,80 zł.

Potrąceń należności objętych decyzją z 22 czerwca 2011 r. dokonano dopiero po prawomocnym zakończeniu postępowania przez Sądem Apelacyjnym w Łodzi. Potrącenia te realizowane były od września do października 2012 r. po 1.168,80 zł miesięcznie, przy czym na wniosek ubezpieczonego ostatnia część należności do spłaty (1.302,10zł) została decyzją dyrektora ZUS rozłożona na dwie raty po 651,05 zł plus odsetki, których kwotowo nie określono. Informacja o decyzji dyrektora w tym przedmiocie zawarta została w decyzji z dnia 7 listopada 2012 r. Jak ustalił Sąd Okręgowy, kwoty po 651,05 zł zostały potrącone w listopadzie i grudniu 2012r. Z tytułu odsetek potrącono kwotę 758,21 zł. w dwóch ratach: 651,05 zł w styczniu 2013 r. i 107,16 zł w lutym 2013 r. Odsetki naliczane były od całej kwoty objętej zaskarżoną decyzją, mimo że odwołujący się nie kwestionował obowiązku zwrotu świadczenia pobranego za okres do 20 kwietnia 2011 r., bowiem potrącenia całej kwoty określonej tą decyzją zostały wstrzymane wobec wniesienia przez niego odwołania.

W uzasadnieniu stanu prawnego Sąd Okręgowy powołał art. 84 ust.1 ustawy z 13 października 1998r. o systemie ubezpieczeń społecznych (tekst jedn. z 2013r., poz. 1442 ze zm.), zgodnie z którym osoba, która pobrała nienależne świadczenie obowiązana jest do jego zwrotu wraz z odsetkami , w wysokości i na zasadach określonych przepisami prawa cywilnego. Zasady dokonywania potrąceń ze świadczeń emerytalno-rentowych regulują przepisy art. 139 i 140 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS (tekst jedn. Dz.U. z 2009r., Nr 153, poz.1227 ze zm.), określając zarówno katalog należności podlegających temu trybowi egzekwowania roszczeń, jak i limity potrąceń. Dalej Sąd wskazał, że kwoty nienależnie pobranych świadczeń, jako wymienione w art. 139 ust.1 pkt.1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, podlegają potrąceniu ze świadczeń wypłacanych przez organ rentowy. Nie oznacza to jednak, że osoba zobowiązana do zwrotu nie może uregulować swej należności dobrowolnie, tak by nie narażać się na obciążanie odsetkami, które naliczane są od należności za każdy dzień aż do spłaty całej należności. W uznaniu Sądu nic nie stało na przeszkodzie , by A. K. samodzielnie spłacał należność w tej części, której nie kwestionował w sytuacji, gdy po zaskarżeniu decyzji z 22 czerwca 2011 r. zorientował się, że organ nie dokonuje potrąceń tym bardziej, że wysokość odsetek naliczonych mu w decyzji do dnia jej wydania wskazywała, że należy liczyć się ze znacznym zwiększeniem się kwoty odsetek za każdy dzień opóźnienia. Wstrzymanie potrąceń przez czas trwania postępowania sądowego nie zwalnia z naliczania odsetek należnych z mocy prawa do całkowitej spłaty zobowiązania. W konsekwencji powyższych rozważań Sąd Okręgowy odwołanie oddalił.

Powyższy wyrok zaskarżył ubezpieczony A. K. w części, w jakiej dotyczy on odsetek w kwocie 758,21 zł. Wniósł o zmianę wyroku Sądu Okręgowego w Kaliszu, w ten sposób, że ZUS winien naliczyć i potrącić odsetki od sumy ostatniej raty 736,80 zł. W uzasadnieniu wskazał, że z wnioskiem o potrącenie nienależnie pobranego świadczenia w kwocie 3.639,70 zł. za miesiące od stycznia do kwietnia 2011r. zwrócił się do ZUS w maju 2011r. Wyrok Sądu Okręgowego z dnia 23 września 2011r. był dla niego korzystny. Z chwilą odwołania ZUS przerwał potrącanie wyżej wymienionych

świadczeń i nie poinformował go w ogóle o odsetkach. Skarżący zarzucił, że o wysokości odsetek dowiedział się dopiero na rozprawie w Sądzie Okręgowym w Kaliszu w dniu 16 września 2013 r. Odsetki do zapłaty w kwocie 758,21 zł. przekraczają wartość skarżonej raty za miesiąc maj w wysokości 736,80 zł., co jest dla skarżącego niezrozumiałe.

Pełnomocnik ZUS wniósł o oddalenie apelacji.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja ubezpieczonego jest zasadna, a podniesione zarzuty skutkowały koniecznością uchylenia zaskarżonego wyroku i poprzedzającej go decyzji organu rentowego oraz przekazania sprawy bezpośrednio do rozpoznania organowi rentowemu z uwagi na wadliwość postępowania już na etapie przed organem rentowym.

Zgodnie z art. 477⁹ § 1 k.p.c. odwołania od decyzji organów rentowych wnosi się na piśmie do organu, który wydał decyzję, lub do protokołu sporządzonego przez ten organ, w terminie miesiąca od doręczenia odpisu decyzji. Sąd Okręgowy przyjął, że odwołanie ubezpieczonego z 27 marca 2013r. (z prezentatą z 5 kwietnia 2013r.) dotyczy decyzji z 7 listopada 2012r., co wskazuje, że odwołanie to należałoby uznać za wniesione po terminie. Jednakże z zarzutów odwołania wynika, że ubezpieczony skarży wysokość naliczonych odsetek, a ww. decyzja, której treścią jest zmniejszenie wysokości pobieranej renty z tytułu niezdolności do pracy z powodu potrącenia rat nienależnie pobranych świadczeń, nie precyzuje kwoty odsetek, o jaką zostanie odpowiednio zmniejszona wysokość renty. Tym samym należy przyjąć, że ubezpieczony wniósł odwołanie w rezultacie od decyzji organu rentowego z 7 listopada 2012r., ale która została skonkretyzowana w zakresie wysokości należnych odsetek dopiero w formie czynności faktycznej – wypłaty zmniejszonego świadczenia po dokonaniu potrącenia wyliczonej kwoty odsetek w dwóch ratach: 20 stycznia i 20 lutego 2013r. Dopiero bowiem wówczas ubezpieczony po raz pierwszy mógł się dowiedzieć i to pośrednio o wysokości naliczonych przez organ rentowy odsetek.

Postępowanie sądowe w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych poprzedza decyzja organu administracyjnego w zakresie indywidualnych spraw wskazanych przykładowo w art. 83 ust. 1 pkt 1-5 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r., poz. 1442 z późn. zm.). Decyzja ta wyraża stanowisko organu, jako strony postępowania administracyjnego, które może być zakwestionowane w drodze odwołania (art. 83 ust. 2 ustawy systemowej w związku z art. 476 § 2 i 477⁹ k.p.c.). „Treść decyzji zatem wyznacza zakres i przedmiot rozpoznania sądowego, w którym sąd rozstrzyga o zasadności wniosku w granicach przedmiotu zaskarżonej decyzji. Sąd nie działa w zastępstwie organu rentowego, w związku z czym nie ustala ab initio prawa do świadczeń i choć samodzielnie oraz we własnym zakresie rozstrzyga wszelkie kwestie związane z prawem lub wysokością świadczenia objętego decyzją, to jego rozstrzygnięcie odnosi się do zaskarżonej decyzji (art. 477 § 2, art. 477¹⁴ § 2 i art. 477^{14a} k.p.c.)” – por. postanowienie Sądu Najwyższego z 5 sierpnia 2011r., III UZ 17/11.

Jak wynika z treści zarzutów zawartych w apelacji, ubezpieczony dowiedział się o ostatecznej wysokości wyliczonych odsetek dopiero w toku postępowania sądowego 16 września 2013r. Przy czym zgodnie z niespornymi ustaleniami Sądu Okręgowego, decyzją z 22 czerwca 2011 r. organ rentowy określił kwotę główną nienależnie pobranych świadczeń za okres od 1 stycznia 2011 r. do 31 maja 2011 r. na 3.639,70 zł. oraz odsetki liczone na dzień wydania tej decyzji w wysokości 119,34 zł. Decyzja ta podlegała wykonaniu po prawomocnym zakończeniu postępowania przez Sąd Apelacyjny w Łodzi, który wyrokiem z 12 czerwca 2012 r., III AUa 1556/11, zmienił wyrok Sądu Okręgowego w Kaliszu i oddalił odwołanie A. K. od ww. decyzji. Organ rentowy zaczął realizować potrącenia w okresie od września do października 2012r. po 1.168,80 zł. miesięcznie.

W dniu 24 września 2012r. ubezpieczony wniósł o rozłożenie pozostałej kwoty (1.302,10zł) na dwie raty. Jak wynika z akt ZUS, 26 października 2012r. dyrektor oddziału zatwierdził wniosek o rozłożenie pozostałej do potrącenia należności głównej na dwie raty i trzecią ratę miały stanowić odsetki. Jak niespornie ustalił Sąd Okręgowy, kwoty po 651,05 zł zostały potrącone w listopadzie i grudniu 2012 r., a z tytułu odsetek potrącono kwotę 758,21 zł. w dwóch ratach: 651,05 zł w styczniu 2013 r. i 107,16 zł w lutym 2013 r. W rezultacie ZUS potrącił z tytułu odsetek kwotę 758,21 zł., mimo iż jedyna decyzja, która określa wysokość należnych odsetek, to decyzja z 22 czerwca 2011r. i wskazuje

odsetki w wysokości 119,34 zł. Tym samym organ rentowy dokonał w styczniu i lutym 2013r. potrąceń kwot, które nie wynikają z żadnej decyzji, co w konsekwencji uniemożliwiło stronie skuteczne wniesienie odwołania w ustawowym terminie, ponieważ nie miał żadnych przesłanek, aby kwestionować decyzję z 7 listopada 2012r. niewskazującą wysokości odsetek. Zawarta umowa ratalna również nie wskazuje wysokości odsetek. Co za tym idzie, ubezpieczony miał prawo uważać, że kwota ta będzie tożsama z tą wynikającą z wcześniejszej decyzji. Tym bardziej, że na odwrócie decyzji z 22 czerwca 2011r. organ rentowy pouczył ubezpieczonego, iż o wysokości odsetek za okres przypadający od następnego dnia po dniu wydania decyzji do dnia spłaty ostatniego potrącenia zostanie powiadomiony w miesiącu, w którym zostanie dokonane potrącenie. Jednocześnie brak w aktach jakiegokolwiek dokumentu (decyzji czy w formie pisma), który informowałoby ubezpieczonego o wysokości naliczonych odsetek. Uwzględniając treść i zakres decyzji z 7 listopada 2012r., której przedmiotem jest ustalenie kwotowo wysokości należnej stronie renty po potrąceniu kwot nienależnie pobranych świadczeń, decyzja ta nie zawiera rozstrzygnięcia co do swojej istoty, ponieważ nie stwierdza o ile zostanie zmniejszone świadczenie z tytułu potrącenia odsetek. ZUS nie wskazał ubezpieczonemu nie tylko kwoty, jaką potrąci z tytułu odsetek, ani też okresu, za jaki zostaną naliczone odsetki, ale również nie wyliczył w konsekwencji, w jakiej zmniejszonej wysokości ubezpieczony otrzyma należne mu świadczenie. Zaskarżona decyzja jest zatem w swej treści wadliwa, nie rozstrzyga istoty sprawy i z tego powodu podlegała uchyleniu. Prawidłowa decyzja, której treścią jest ustalenie wysokości świadczenia po jego zmniejszeniu, musi zawierać bowiem dokładne wyliczenie kwoty zmniejszenia oraz obliczenie konkretnej kwoty, jaką ubezpieczony otrzyma po dokonaniu takiego zmniejszenia, aby mógł w prawidłowy sposób zapoznać się z jego treścią. Tylko w takim wypadku decyzja ustalająca wysokość świadczenia, w związku zaistnieniem podstaw do jego zmniejszenia, spełnia przesłanki decyzji wymienionej w art.83 ust.1 pkt 5 u.s.u.s., określającej wymiar świadczeń z ubezpieczeń społecznych. Dodatkowo można też wskazać, że w momencie wydawania zaskarżonej decyzji z 7 listopada 2012r. Zakład miał pełną możliwość prawidłowego obliczenia kwoty odsetek. Wbrew stanowisku zaprezentowanemu przez Zakład w piśmie procesowym z 12 listopada 2013r. (k.25 akt sprawy), wobec uwzględnienia wniosku o rozłożenie pozostałej do spłaty należności na raty, zgodnie z art.84 ust.8a, od kwot nienależnie pobranych świadczeń, które rozłożono na raty (...), nie nalicza się odsetek, począwszy od dnia wpływu wniosku o udzielenie tych ulg. A zatem odsetki winny być naliczone do 24 września 2012r. (data wpływu wniosku o raty), a nie – 20 grudnia 2012r. (data spłaty należności głównej).

Sąd drugiej instancji może uchylić wyrok sądu pierwszej instancji i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania bezpośrednio organowi rentowemu (art. 477^{14a} k.p.c.) tylko wówczas, gdy decyzja tego organu nie zawiera rozstrzygnięcia co do istoty sprawy (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 18 grudnia 2012r., II UZ 58/12). Ponieważ w niniejszej sprawie zaskarżona decyzja, ustalająca zmniejszenie wysokości pobieranej przez ubezpieczonego renty, w zakresie odsetek nie zawiera wskazania ani kwoty, o jaką świadczenie zostanie zmniejszone, ani obliczenia świadczenia po jego zmniejszeniu, w rezultacie należy uznać, że w zakresie ustalenia wymiaru tego świadczenia organ rentowy nie rozstrzygnął o istocie sprawy. Sąd nie działa w zastępstwie organu rentowego, w związku z czym nie ustala ab initio prawa do świadczeń i choć samodzielnie oraz we własnym zakresie rozstrzyga wszelkie kwestie związane z prawem lub wysokością świadczenia objętego decyzją, to jego rozstrzygnięcie odnosi się do zaskarżonej decyzji (art. 476 § 2, art. 477¹⁴ § 2 i art. 477^{14a} k.p.c.). Przeniesienie sprawy na drogę sądową przez wniesienie odwołania od decyzji organu rentowego ogranicza się do okoliczności uwzględnionych w decyzji, a między stronami spornych; poza tymi okolicznościami spór sądowy nie może zaistnieć (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 1999 r., II UZ 52/99, OSNAPiUS 2000 Nr 15, poz. 601 oraz wyrok z dnia 25 maja 1999 r. II UKN 622/99, OSNAPiUS 2000 Nr 15, poz. 591). Jeżeli zatem organ rentowy nie ustalił wysokości świadczenia po jego zmniejszeniu w wyniku potrącenia odsetek, mimo iż przedmiotem decyzji było ustalenie wysokości zmniejszonej renty, Sąd nie może zrobić tego za niego, ponieważ zadaniem Sądu jest kontrola prawidłowości decyzji ZUS, a nie ustalanie wysokości świadczeń za organ.

Ponownie rozpoznając sprawę, organ rentowy ustali prawidłową wysokość należnych odsetek z uwzględnieniem treści art. 84 ust.8a u.s.u.s., jak też wyliczy wysokość należnej ubezpieczonemu renty po jej zmniejszeniu, co pozwoli stronie zapoznać się ze sposobem obliczenia zmniejszonego świadczenia i otworzy drogę do ewentualnej kontroli decyzji organu rentowego w zakresie prawidłowości potrącenia należnych odsetek.

Mając powyższe na uwadze Sąd Apelacyjny z mocy art. 477^{14a} k.p.c. orzekł, jak w sentencji.